

Скловський Ігор Зіновійович – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри суспільних наук та документознавства Кіровоградського національно-технічного університету.

Шепель Олександр Сергійович – студент Кіровоградського національно-технічного університету

ІМПЕРСЬКА ІДЕЯ В ІСТОРІЇ НОВІТНЬОГО ЧАСУ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

Імперську ідею в історії Новітнього часу, звичайно, не можна розглядати без розуміння того, хто ж цю ідею перетворив на реальність. Мова йтиме про лідерів різних держав, котрі в період історії ХІХ-ХХІ ст. змогли силоміць приєднати до своєї країни нові території, у більшості випадків за допомогою війни. Для початку визначимося з поняттям імперії. Імперія – це «вид територіальної державної системи, всередині якої цілі народи чи нації вважаються панівними або підлеглими, навіть якщо вони зберігають видимість територіальної чи іншої окремішності». Тобто «це взаємовідносини, за яких одна держава контролює політичну незалежність іншої». Щодо самої ідеї імперіалізму, вона, я вважаю, буде ототожнюватись з тим, у що повірило суспільство. Так, необхідність своїх дій всі імперські політики трактували по-різному. Проте кожен притримувався певного філософського обґрунтування – саме воно і є нашою ціллю, яка допоможе визначитись з правотою чи хибністю ідеї в цілому.

Імперську ідею розглянемо у контексті діяльності Наполеона, Гітлера і нашого сучасника, Путіна. А доводи чи протести щодо їх поглядів будемо формувати на основі вітасофії Т. Г. Шевченка. Для початку спробуємо визначитись з імперською ідеєю на основі порівняльного аналізу впливу Наполеона, Гітлера та Путіна на перебіг подій відповідного часу.

Так як Наполеон Бонапарт найстарший (1769 – 1821), почнемо з нього. Наполеон підкорив велику кількість країн та незалежних міст: Австрію, Іспанію, Португалію, Пруссію, Гессен, Франкфурт, Баден, Баварію, Венецію, Генуя, Мантуя і т.д. Але основне питання полягає в тому, якими були умови перебування під окупацією. І тут не можна не згадати про Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. Справа в тому, що за цим кодексом громадянам гарантувалась цивільна свобода, включаючи свободу віросповідання, закріплювалась рівність усіх перед законом, містила фундаментальні положення про право приватної власності, відшкодування збитків, договірне право тощо. Загалом 2281 стаття. Так у своєму монолозі Наполеон відмітив: «Моя правдива слава полягає не в тому, що я виграв сорок битв (Ватерлоо затьмарить у пам'яті нащадків інші перемоги). Але що не забудеться і буде жити вічно, так це мій Цивільний кодекс». Наприклад, Джозеф Еліс, американський історик, професор, підтримує це твердження і також вважає, що досягнення Наполеона у сфері державного управління, а не перемоги і завоювання мають складати головний урок для потомства. Це підтверджується простим їх перерахуванням: заснування Банку Франції (1800), системи префектів (1800) (органів міністерства внутрішніх справ), Конкордату (1801) (угоди між Папою римським Пієм VII і Наполеоном, що подолала розкол французького духовництва завдяки основному пункту угоди про те, що «Католицизм є релігією більшості французів», але не є офіційною державною релігією, тобто гарантує право на свободу віросповідання, зокрема протестантизм), ліцеїв (1802), ну і, звичайно, Цивільного кодексу Наполеона (1804) [3]. Так як за часів Наполеонівських війн діяло кріпосне право, важливою складовою оцінки діяльності імператора є його відміна. Цікавості у такому випадку набуває наступне питання: чи відмінили б кріпосне право на території Російської імперії і таким чином на території України? Здавалось би, чому ні, адже Кодекс дістався навіть до французьких колоній.

Проте щодо цього існує багато версій, серед них є як стверджувальні, так і заперечні. При чому цікавий факт полягає у тому, що більшість українських істориків – «за», а більшість російських – «проти». Так, наприклад, Вадим Рогінський, завідуючий відділу нової історії Інституту історії РАН у своїй статті для «Русской газеты» писав: «Він не збирався цього робити. Навіщо руйнувати вікові підвалини? Кріпосне право могли відмінити тільки всередині самої країни. В Іспанії він зробив багато прогресивних реформ, але ж народ цього не прийняв. Народ не приймає благодіянь, нав'язаних згори. В Росії Наполеон вже навіть не намагався щось змінити. Він вимагав тільки поставок продукції» [4]. Як бачимо, думки з цього приводу доволі різні. Так, європейськими монархами Наполеон був визнаний як злочинець і засланий на о. св. Ельби (пізніше на о. св. Єлени), де й помер.

Щодо Гітлера (1880 – 1945), канцлера нацистської Німеччини, засновника націонал-соціалізму, тут все більш однозначно, адже основні засади його світобачення ми можемо прослідкувати у автобіографічній книжці «Моя боротьба». Декілька цитат підтверджують його принциповий антигуманізм і нігілізм щодо європейських гуманістичних чеснот: «Результатом закладеного у природі тяготіння до расової чистоти є не тільки суворе відмежування окремих рас одна від одної, але й відома однорідність усередині кожної з них». Імперська ідея Гітлера побудована на засадах шовінізму (проповідування винятковості державної нації та її виключних переваг над іншими націями, що мешкають у країні), доведенні до абсурдних тлумачень дарвінізму у вигляді так званого соціального дарвінізму (боротьби за існування і природного добору, як головних рушіїв суспільного прогресу), антисемітизму (дискримінації євреїв) та расової ієрархії. Усе це разом і отримало назву національного соціалізму (скорочено, нацизму).

Бувший полковник КДБ, президент РФ Путін В. В. філософських праць не має. Проте можна виділити наступні риси його «імперської» діяльності: жорстке слідування національним інтересам правлячого класу, консервативна пронаціональна політика, РФ як взірць поведінки у східноєвропейському просторі, «підтасовка» аргументів для створення «потрібних» ситуацій, ідея створення сильної держави за допомогою вождізму, всюдозволеність у методах боротьби, відсутність моральних та етичних норм у досягненні мети.

За своїм антиімперським світобаченням у історії залишив неабиякий слід Тарас Григорович Шевченко, який має велику духовну спадщину у контексті вітасофії. Від його смерті й до сьогодні кожна «ідеологія» чи «партія» в Україні проголошує поета «своїм», відтворює вигідний для себе образ, бажане для себе бачення. За характеристикою Джорджа Грабовича, Тарас Григорович учень і соратник революційних демократів, «речник народу» [5]. Для Дмитра Донцова він – незламний лідер, який закликає до безжалісної розправи не тільки з ворогом-супостатом, а й зі своїми нікчемними запродавцями-земляками [7]. З точки ж зору широких верств народу він сприймається як Пророк і Геній, з ним ідентифікується Україна, її потреби і доля. В кожному з цих образів Шевченка є пошук істини. Проте люто ненавидячи царизм, який вважав Україну своєю провінцією, Шевченко не переносив цієї ненависті на російський народ, що конав у неволі, як і український. Саме йому належить вислів: «Щоб усі слов'яне стали добрими братами і синами сонця правди». Висновок порівнює імперські ідеї з вітасофією Шевченка. Очевидно, найперше, на що слід звернути увагу, – спосіб, в який створюються імперії. Шевченко чітко дає відповідь на це: ніхто не має права посягати на свободу особистості, а також на волю будь-якого народу. Отже у цьому плані розбіжність кардинальна. Філософія Гітлера «Горе слабким!» також на 100% протилежна Шевченківській, за якою єдино правильне кредо життя – братерство та взаємодопомога. Щодо Путіна, Шевченківська критика, вважаю, така ж актуальна як і 150 років тому, адже нічого з часів Російської імперії не змінилось, свобода та ж абстрактна, методи боротьби з інакомислячими не

змінились та й пропаганда також. Французький імператор, звичайно, у будь-якому разі теж залишається імператором, котрий насильно підкорив волю інших народів, проте у підкорених країнах, а також у тогочасних колоніях імперії, це призвело до їх пришвидшеної демократизації та лібералізації.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Шевченко Т. Г. Кобзар / К. : Дніпро, 1985.
- 2) Шевченко Т. Г. Автобіографія. Щоденник / К. , 1988
- 3) Кодекс Наполеона (Code Napoleon) / пер. з фр. В. Н. Захватаєва / М. – Берлін : Инфотропик Медиа, 2012 – ст.624.
- 4) Ellis G. Napoleon (Profiles In Power) // Routledge, 2014 – p. 7265 [Ebook edition].
- 5) Рогинский В. / «Российская газета» - Федеральный выпуск №5879 (206) от 7 сентября 2012 г.
- 6) Грабович Дж. Шевченко міфотворець // К., 1992.
- 7) Огородник І. В. Українська філософія в іменах / К. : Либідь, 1997. – С. 301-305.
- 8) Донцов Д.І. Заповіт Шевченка / К. : Українська видавнича спілка, 2000.
- 9) Скловський І. З. Український етнос на рубежі ХХ-ХХІ ст. (Метафізичний аналіз) / Дніпропетровськ: Пороги, 2007.